

IRENA CHODAKIEWICZOWA (1912-1979)

Irena Chodakiewiczowa urodziła się 28 lutego 1912 w Ciechanowie. Była córką Witolda Cieszewskiego i Wiktorii z Brzozowskich.

I.Ch. wychowała się w rodzinie inteligenckiej, w domu o tradycjach powstań ^{Cz. 4} ~~Cz. 4~~. Rodzina jej związana była z ruchem narodowym. Ojciec był urzędnikiem kolei rosyjskich, następnie polskich, a jednocześnie działaczem chrześcijańskich związków zawodowych. Starszy brat Jerzy, redaktor odpowiedzialny endeckiego *Dziennika Wileńskiego*, był więziony z powodów politycznych w latach trzydziestych. W czasie wojny związany był z konspiracją narodową. Młodszy brat Mariusz był aktywnym działaczem Młodzieży Wszechpolskiej w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Po 1939 r. przedostał się na Zachód, gdzie walczył w Polskich Siłach Zbrojnych (Narwik), gdzie został ranny. Potem działał we francuskim podziemiu. Siostra Halina studiowała polonistykę w USB, a następnie wyszła za mąż za wybitnego działacza korporanckiego i jednego z przywódców Obozu Narodowo-Radykalnego, mecenasa Tadeusza Fabianiego, rozstrzelanego przez Niemców w Palmirach w 1940 roku.

W 1935 I.Ch. wyszła za mąż za Jana Józefa Chodakiewicza (25 sierpnia 1906 - 2 stycznia 1962), syna Józefa i Eugenii z Lisowskich. Mąż I.Ch. był filistrem konserwatywnej Korporacji! Konwent Polonia i absolwentem wydziału prawa Uniwersytetu Stefana Batorego. Od 1937 roku pracował jako aplikant sądowy w okręgu Sądu Apelacyjnego w Wilnie. W czasie pierwszej okupacji sowieckiej pracował jako robotnik, a podczas okupacji niemieckiej jako szatniarz w restauracji. Działał w konspiracji AK. Aresztowany przez NKWD 19 grudnia 1944, został wywieziony do obozu w Stalinogorsku. Do Polski wrócił pod koniec 1945 roku. Szykanowany i inwigilowany przez UB, mógł podjąć pracę jako adwokat dopiero po 1956 roku.

I.Ch. była absolwentką Gimnazjum Żeńskiego Sióstr Nazaretanek w Wilnie. W 1935 roku podjęła studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego. Od 1936 pracowała również w Towarzystwie Kredytowym miasta Wilna.

4 września 1939 I.Ch. otrzymała kartę powołania do obrony przeciwlotniczej jako referent sanitarny. W czasie litewskiej i pierwszej sowieckiej okupacji kontynuowała swoją pracę w Towarzystwie Kredytowym.

Pod pseudonimem "Irena", od początku związana była z konspiracją ZWZ-AK. W domu I.Ch. przechowywano radio, za co groziła kara śmierci. Wraz z mężem przygotowywała radiowy serwis informacyjny. Często brała udział w akcji pomocy więźniom politycznym (przekazywała grypsy rodzinom), a doraźnie Żydom (e.g. uratowanie rannego na Ponarach chłopca żydowskiego).

Oprócz tego I.Ch. pracowała w adiutanturze sztabu Inspektoratu BC (obejmował powiaty święciański, brasławski, postawski i dziśnieński) Komendy Okręgu "Wiano". Była łączniczką dowódcy Inspektoratu BC mjr. Mieczysława Potockiego ("Kamień",

"Węgielny"). Mieszkanie Chodakiewiczów przy Zakretowej 9 służyło jako melina, punkt kontaktowy oraz -- według wspomnień przełożonego -- "na większe zebrania z Komendą Okręgu."

W listopadzie 1943 I.Ch. została aresztowana przez Gestapo. Według mjr. Potockiego "w śledztwie b. brutalnym, nie ujawniono jej związków z konspiracją." 20 kwietnia 1944 I.Ch. została wykupiona przez AK z więzienia. Wraz z nią uwolniono innych działaczy podziemia niepodległościowego: mec. Karola Weyssenhoffa i mec. Witolda Świerzewskiego ze Stronnictwa Narodowego i z Delegatury Rządu.

Po wejściu Sowietów I.Ch. musiała się ukrywać. Aresztowano jej męża i wywieziono do obozu w Stalinogorsku. W tej sytuacji zdecydowała się na przeniesienie do Polski centralnej. 16 lutego 1945 uzyskała kartę ewakuacyjną od Pełnomocnika Rejonowego PKW dla siebie, męża i syna Witolda. Jednakże w marcu 1945 I.Ch. aresztowało NKWD. Ponieważ torturami nie wymuszono z niej nic, została wypuszczona "na wabia". Udało jej się zmylić śledzących ją funkcjonariuszy i uciekła. Niemal natychmiast wyjechała z Wilna pod fałszywym nazwiskiem Ewa Żakowska. Znalazła się w Bydgoszczy, gdzie wkrótce przyjechali jej ojciec i syn. W tym czasie najprawdopodobniej związana była z Wileńskim Ośrodkiem Mobilizacyjnym AK.

Od połowy 1945 roku zatrudniona była w firmie "Irena" w Bydgoszczy. Ostrzeżona przez komisarycznego zarządcę firmy, dyrektora Lewina, uniknęła aresztowania przez UB, którego funkcjonariusze zjawili się po nią w pracy. Ponownie musiała się ukrywać.

I.Ch. ukrywała się do 1947 roku, m.in. w Warszawie. Tam aresztowało ją UB. Dzięki interwencji komunistycznego ministra Jerzego Sztachelskiego, szkolnego kolegi męża, wyszła z więzienia. UB inwigilowało ją do 1956 roku.

Od 1 czerwca 1947 I.Ch. zatrudniona była w Związku Gospodarczym Spółdzielni RP "Społem" w Dziale Finansowo-Rachunkowym jako maszynistka-korespondentka. Od 1 kwietnia 1949 pracowała jako starszy referent w Centrali Spożyców "Społem" w Biurze Kadr-Dział Szkolenia w Warszawie. Z pracy I.Ch. została wyrzucona 30 kwietnia 1951. Pretekstem do zwolnienia były nieobecności I.Ch. w pracy spowodowane chorobą (gruźlica) jej nowonarodzonego dziecka.

Przez następne 5 lat pozostawała bez stałej pracy. 11 maja 1956 została zatrudniona jako pracownik umysłowy w Zjednoczonych Zespołach Gospodarczych "Veritas" w Warszawie. Odeszła stamtąd na własną prośbę 8 lipca 1958.

Ciężko chorowała: odezwały się rany z przesłuchań w Gestapo, NKWD i UB. W 1958 przeszła na rentę. Dopiero 23 maja 1975 została uznana za inwalidkę I kategorii. Zmarła 21 kwietnia 1979 w Warszawie. Nigdy nie zapisała się do kontrolowanej przez komunistów organizacji kombatanckiej.

I.Ch. miała dwójkę dzieci: Witolda Janusza (ur. 1937) i Eugenię Irenę (ur. 1950).

Zródła:

Dokumenty w zbiorach rodzinnych; Mieczysław Potocki, *Wspomnienia żołnierza Armii Krajowej Ziemi Wileńskiej, Część I* (Warszawa: Bez Wydawcy, 1981), str. 17, 19; Aniela Dziewulska-Łosiowa, *Konwój strzela bez uprzedzenia: Polki w więzieniach i łagrach sowieckich (1944-1956)* (Białystok: Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza, 1994), str. 34; Longin Tomaszewski, *Kronika Wileńska, 1941-1945: Z dziejów Polskiego Państwa podziemnego* (Warszawa: Oficyna Wydawnicza Pomost, 1992), str. 57.

